

Statenvertaling in de revisie

De in 1637 verschenen *Statenvertaling* genoot al snel groot gezag bij de gereformeerden. Maar er kwam ook kritiek op. De Zeeuwse advocaat en raadspensionaris Johan de Brune (1588-1658) vond de vertaling te letterlijk. De remonstrantse voorman Simon Episcopius (1583-1643) deelde die mening. Daarnaast maakte Episcopius, evenals zijn collega Engelbert van Engelen († 1684), bezwaar tegen de kanttekeningen: ze zouden voor een groot deel middelmatig en onjuist zijn en doen voorkomen alsof de leer van de predestinatie (uitverkiezing) zoals die door de Synode van Dordrecht was verwoord, regelrecht uit de Bijbel kwam. Ondanks hun bezwaren verkozen ze de *Statenvertaling* boven de bestaande vertalingen die niet direct op de grondtekst teruggingen. De rooms-katholieken bleven vasthouden aan de *Moerentorfbijbel*.

Door veranderingen in taal en spelling werd de *Statenvertaling* op den duur steeds minder toegankelijk. In 1755, 1761 en 1762 werden edities uitgegeven die op een aantal punten afweken van de oorspronkelijke. Zo werd de Godnaam niet meer weergegeven met HEERE, maar met JEHOVAH. In de negentiende eeuw was de taal van de ruim 200 jaar oude *Statenvertaling* in veel opzichten niet begrijpelijk meer.¹ Het woord 'wijf' bijvoorbeeld had in de loop van de tijd een steeds negatievere betekenis gekregen, 'slechten' betekende inmiddels 'eenvoudigen'; woorden als 'waardschappen', 'busselen' en 'bagge' waren in onbruik geraakt; en een woord als 'snoed' was voor tweërlei uitleg vatbaar (in 1637 betekende het 'ondeugend', 'schandelijk', maar nu ook 'scherpzinnig', 'scherpdenkend'). De

neiging om de *Statenvertaling* in woordgebruik en spelling aan te passen, groeide. De vraag was hoe hiermee om te gaan. Het bestuur van het Nederlands Bijbelgenootschap (opgericht in 1814) verzocht daarom de synode 'maatregelen te nemen tot het bezorgen van een standaarddruk des Staten-Bijbels in de nieuwe spelling.' De Synode wachtte af. Dat deed de Leidse predikant H. Cats niet. In 1834 verscheen een door hem verzorgde en na diens overlijden door de Leidse hoogleraar W.A. van Hengel afgemaakte editie in de nieuwe spelling en in een hier en daar aangepaste taal. Het Bijbelgenootschap zag in dat de *Statenbijbel* aan de moderne taal en spelling moest worden aangepast, wilde deze nog gebruikt kunnen worden. De Synode antwoordde in 1844 dat ze het niet raadzaam achtte zo'n uitgave op kerkelijk gezag in te voeren. Het Bijbelgenootschap benoemde daarop zelf een revisiecommissie. Deze was in 1847 gereed met haar werk.

De commissie gaf zinnen die al te zeer volgens Hebreeuwse en Griekse woordorde opgebouwd waren een meer Nederlandse zinsbouw. Ze verving woorden die weggesleten waren uit de taal door woorden die de bedoeling van de statenvertalers weergaven. Ze verving woorden die van betekenis waren veranderd door woorden die de oorspronkelijke bedoeling overdroegen. 'Het wijf van Abraham' werd 'de vrouw van Abraham', 'bagge' 'ring' en 'die pissen tegen de wand' 'van het mannelijk geslacht'.

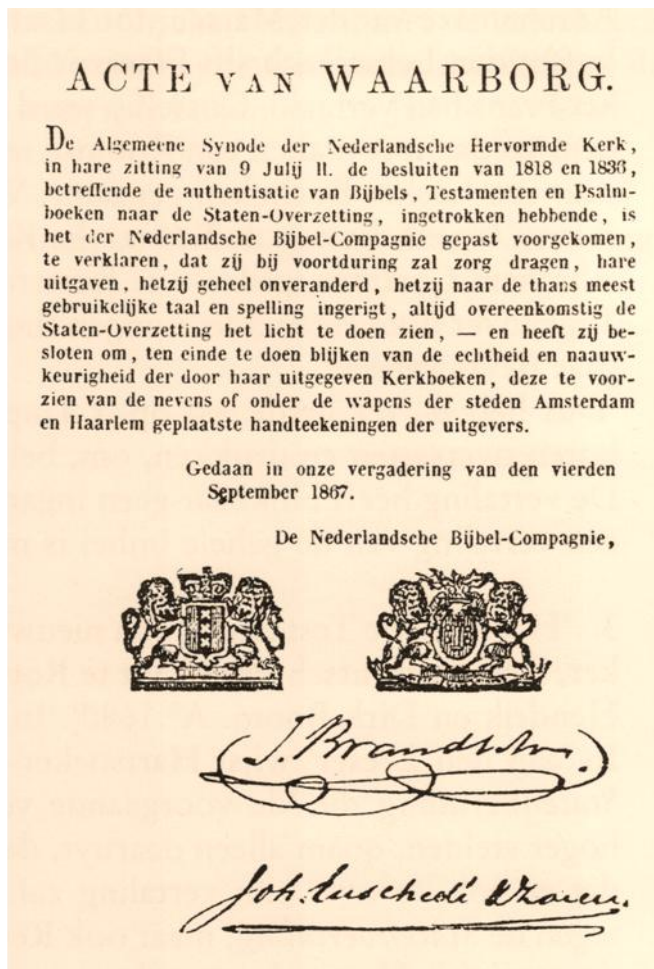
Gerard Dou (1613-1675), *Oude vrouw lezend in een lectionarium* (liturgisch boek met die gedeelten uit de Bijbel die in de mis tijdens het kerkelijk jaar gelezen worden), circa 1630, olieverf op paneel, 71 x 55,5 cm, Amsterdam: Rijksmuseum.

¹ Nadat de *Statenvertaling* in 1657 grondig was herzien, werd de tekst gefixeerd. Dat ging zelfs zover dat er maar liefst zestien jaar overleg nodig was voordat de Staten-Generaal in 1686 toestemming gaf om een ontbrekend woord in Jozua 13:2 toe te voegen. In de vele volgende drukken bleef de tekst in principe ongewijzigd, zodat het taalgebruik steeds verder af ging staan van de levende taal.

De taalkundig juiste vervanging van 'slechten' door 'eenvoudigen' veroorzaakte nogal wat opschudding. Voor sommigen viel daarmee hun hele theologie in duigen. De revisiecommissie bracht ook veranderingen aan die met de geest van de tijd samenhangen: beïnvloed door de Victoriaanse tijd met haar nieuwe preutsheid vond ze de uitdrukking 'het kindeke sprong op in haar buyck' ongeoorloofd: in het openbaar behoorde je niet te spreken over de buik van een vrouw. De commissie verving 'buyck' door 'schoot'. Dat namen velen niet, want daarmee werd in hun visie de menswording van Jezus aangetast: Hij is voor ons arm geworden en daar past het voor betere standen vulgair geworden woord 'buyck' beter dan het meer dichtertelijke 'schoot'.

Omdat er een groeiend verzet was tegen Franse invloeden, verving de commissie 'poëten' door dichters. Ook dat riep weerstanden op. In de ogen van velen waren de Bijbelse poëten net als de profeten door de Heilige Geest geïnspireerd. Dichters waren slechts aardse rijmelaars. Door het woord 'poëet' te vervangen door 'dichter' verlaagde de revisiecommissie het Woord van God tot een mensenboek.

De meest afgewezen wijziging was die van 'HEERE' in 'HEER'. Veel woorden eindigden in de zeventiende eeuw op een e. In de achttiende eeuw werden woorden als 'herte', 'stemme', 'vrouw' en 'mensche' vervangen door 'hert', 'stem', 'vrouw' en 'mensch'. In de omgangstaal werd 'here' 'heer'. Maar 'HEERE' klonk voor velen veel eerbiediger dan 'HEER'. In tal van kerkelijke en christelijke bladen werden negatieve artikelen gewijd aan de wijziging van 'HEERE' in 'HEER' en vanaf de kansels werd ertegen gefulmineerd. Het resultaat was dat alleen al hierom de revisie van de *Statenvertaling* werd afgewezen.

Acte van Waarborg, op de achterzijde van het titelblad

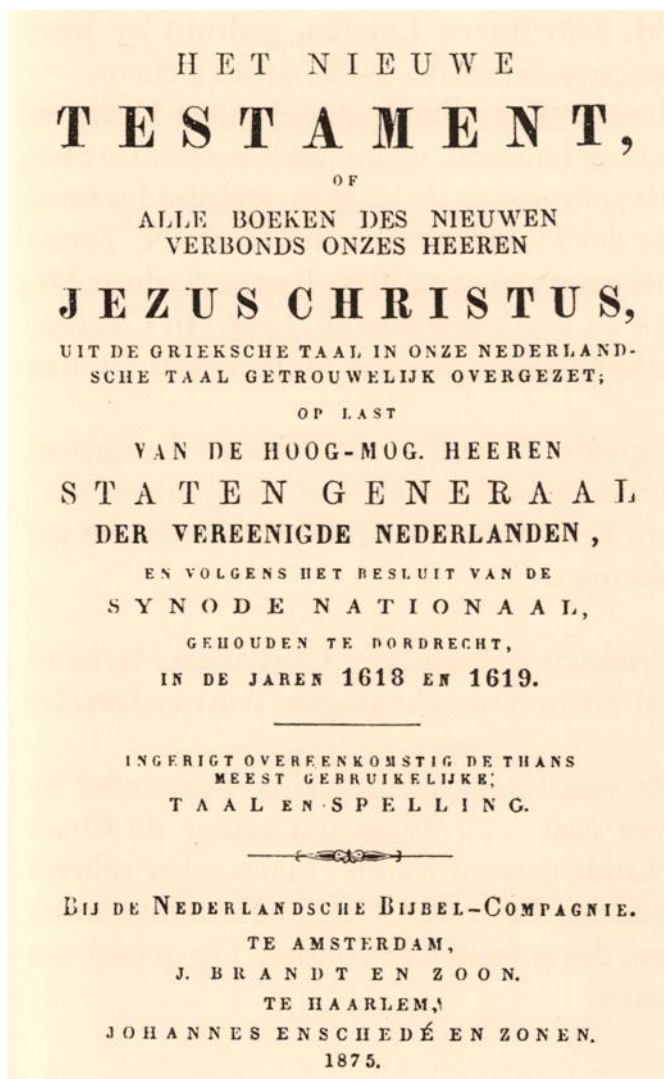
In 1850 besloot de synode een nieuwe vertaling te laten maken en gaf daarbij prioriteit aan het Nieuwe Testament. Omdat de vertaling voor heel de kerk moest zijn, moesten de vertalers er rekening mee houden dat sommigen erg hechtten aan de *Statenvertaling* en anderen juist niet. In 1868 was de synodale vertaling van het Nieuwe Testament gereed. Het resultaat kon niemand bevredigen. Bij rechtzinnigen was ze al bij voorbaat veroordeeld als het werk van woordvoerders van het moderne ongeloof en anderen die zich tot taak hadden gesteld 'om aan de gemeente een anderen Christus te verkondigen, dan Die het fundament is waarop onze gemeente is gebouwd'. De vrijzinnigen vonden de vertaling wel beter dan de bestaande *Statenvertaling*, maar konden weinig waardering opbrengen voor de kleurloosheid van de inleidingen en aantekeningen. Isaïc da Costa (1798-1860) dichtte de vertalers 'Bijbelontwrichting' en 'Schriftverdraaiing' toe. De slechte ontvangst van het Nieuwe Testament veroorzaakte dat de vertaling van het Oude Testament niet van de grond kwam. De vertalers beseften dat het gezien de verschillende richtingen in de Nederlandse Hervormde Kerk niet mogelijk zou zijn met een vertaling te komen die door iedereen aanvaard zou worden en die tegelijk voor hun wetenschappelijk geweten te verantwoorden

zou zijn. In 1872 werd de commissie voor de vertaling van het Oude Testament ontbonden.

Omdat steeds meer mensen vroegen om een Bijbel in de oude *Statenvertaling*, had het Nederlands Bijbelgenootschap zich intussen genoodzaakt gezien in 1865 een nieuwe commissie in te stellen met de opdracht de revisie van de *Statenvertaling* zoveel mogelijk terug te draaien. De commissie was in 1869 gereed met het Nieuwe Testament en 1888 met de hele Bijbel (zonder de

apocriefen² en de kanttekeningen). Deze herziene Statenvertaling, waarin de nieuwe spellingregels waren verwerkt, werd bekend onder de naam *Jongbloed-editie*. Ze zou de klassieke tekst blijven tot de *Statenvertaling-editie 1977*.

Intussen waren allerlei edities van de *Statenvertaling* verschenen. De rechtzinnige predikanten Dirk Molenaar (1786-1865) en Jan Wouter Felix (1824-1904) brachten een eigen editie op de markt (1861-1865). Hetzelfde deden in 1868 voormannen van de Afscheiding, Simon van Velzen (1809-1896), Anthony Brummelkamp (1811-1888) en Hendrik de Cock (1801-1842). Frederik Philip Louis Constant van Lingen (1932-1915) bracht een *Statenbijbel* uit waarin hij de kanttekeningen verving door die van de Duitse theoloog Karl August Dächsel (1818-1901). In 1895 kwamen Abraham Kuyper (1837-1920), Herman Bavinck (1854-1921) en Frederik Lodewijk Rutgers (1836-1917) met een eigen herziening van de Statenvertaling en haar kanttekeningen, waarbij ze de taal waar nodig moderniseerden. Deze is bekend geworden onder de naam *Flakkeese Bijbel*, omdat deze gedrukt was in de Flakkeese Boekdrukkerij te Middelharnis.

Titelblad van de *Statenbijbel*, in 1875 uitgegeven door de Nederlandse Bijbel-Compagnie te Amsterdam.

kelijke uitgave van de *Statenvertaling* en betrachtte een grote terughoudendheid bij het aanpassen van de tekst. De tekstversie van de Gereformeerde Bijbelstichting verscheen in 1973. Niet ieder was gelukkig met deze versie.

Van 1935 tot 1947 liet het Nederlands Bijbelgenootschap de *Statenvertaling* een grondige revisie ondergaan. De bewerkers, J.J. Esser en Johan J. Kijne (1909-1983), traden in het voetspoor van de negentiende-eeuwse herzieners door woorden te vervangen die zij wegens in onbruik raken of het veranderen van de betekenis minder begrijpelijk achtten. Voor de aanvaarding van hun tekstredactie was een hindernis dat ze woorden versleten achtten, waar een deel van de gebruikers van de *Statenvertaling* nog altijd aan gehecht was. Bekende en geliefde teksten leken hierdoor soms aan zeggingskracht te hebben verloren, omdat zij ten gevolge van het corrigeren zo anders aandeden.

Toen de *Nieuwe Vertaling* van het Nederlands Bijbelgenootschap in 1951 uitkwam, nam het potentiële lezerspubliek voor de Esser-Kijne versie sterk in omvang af. Veel mensen stapten definitief van het gebruik van de *Statenvertaling* af. En onder degenen die principieel de voorkeur bleven geven aan de *Statenvertaling*, kwamen de tegenstanders van de bewerking door Esser en Kijne verhoudingsgewijs steeds sterker te staan.

In 1966 werd de Stichting tot handhaving van de Statenvertaling - sinds 1969 Gereformeerde Bijbelstichting geheten - opgericht met het doel een correcte nieuwe uitgave van de *Statenvertaling* voor te bereiden. Een daartoe benoemde commissie greep terug op de oorspron-

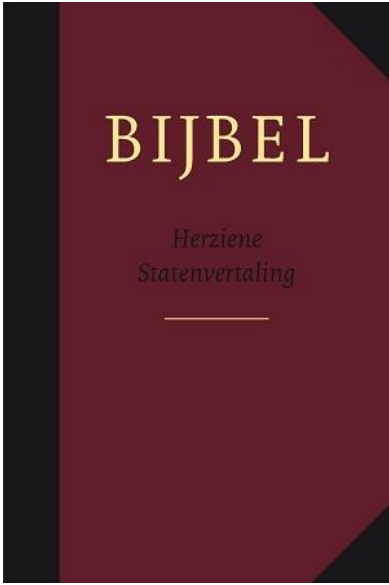
² Geschriften waarvan men de inhoud als verborgen, duister, beschouwde.

Op initiatief van het Nederlands Bijbelgenootschap ging een nieuwe commissie, nu onder leiding van ds. Wouter Leendert Tukker (1909-1988), aan de slag. In 1977 was de aan moderne spelling aangepaste en ook overigens taalkundig licht herziene versie van de *Statenvertaling* gereed. Deze versie werd vooral op scholen en bij catechese in gebruik genomen in die gemeenten waar de 'gewone' *Statenbijbel* nog in zwang was.

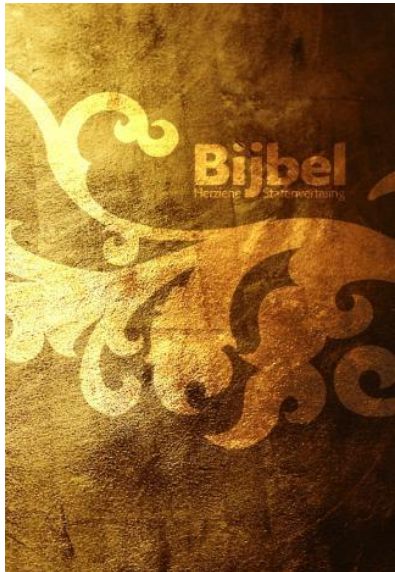

Niet ieder was tevreden. In orthodox-protestantse kringen hechtte men erg aan de *Statenvertaling* die als uitgangspunt de editie uit 1657 had van de weduwe Paulus Aertsz. van Ravensteyn. Een commissie van predikanten uitgaande van de Gereformeerde Bijbelstichting boog zich meer dan vijftien jaar over de vraag welke woorden verouderd waren, waar de spelling gemoderniseerd diende te worden en welke fouten er gaandeweg de vele drukken in de kanttekeningen waren geslopen. Dit resulteerde in 2004 in een nieuwe uitgave van de *Statenvertaling*, waarin behalve de verouderde spelling zo min mogelijk was aangepast en waarin ter verklaring van verouderde woorden een woordenlijst was opgenomen.

Op initiatief van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk werkte ook de Stichting Herziening Statenvertaling aan een herziening (restauratie) van de *Statenvertaling* (vanaf 2002). De Stichting stelde zich tot doel de oorspronkelijke interpretatie en bedoelingen van de statenvertalers zo veel mogelijk te handhaven met dien verstande dat wanneer uit recenter onderzoek afdoende was gebleken dat de interpretatie van de statenvertalers onjuist was, in de *Herziene Statenvertaling* een correctie zou plaats vinden. Met de herziening beoogde ze de huidige en komende generatie bij de *Statenvertaling* te bewaren. Door hertaling hoopte ze de Bijbeltekst voor de moderne lezer begrijpelijker te kunnen maken.

Hertalen was in een aantal gevallen vrij eenvoudig. Zo lag het voor de hand verouderde woorden als bijvoorbeeld 'alzo' te vervangen door 'zo', 'indien nu' door 'maar als', 'eer' door 'voordat' en 'doch' door 'maar'. Ook lag het voor de hand verouderde zinswendingen, zoals bijvoorbeeld tweede naam-

valsform, de aanvoegende wijs en deelwoorden te vervangen. Maar bij de meeste hertalingen is het opletten geblazen. In een hertaling kunnen woorden en begrippen sluipen die geen recht doen aan het oorspronkelijke woord in de brontekst. Ook kunnen gelijkkluidende woorden in verschillende tijden een andere strekking hebben. Een voorbeeld van het eerste. In Genesis 34:21 wordt van het land Sichem volgens de *Statenvertaling* gezegd: siet/ het is wijd van begriip. In de *Jongbloed-editie* staat: ziet, het is wijd van begrip. Maar 'begrip' is geen goede hertaling van 'begriip'. 'Begriip' heeft niet te maken met een mogelijk verdraagzame houding van de inwoners van Sichem, maar begriip wil enkel *omvang* aanduiden. Een voorbeeld van het tweede. Het woord 'moordenaer' uit de *Statenvertaling* (Johannes 18:40b) vervangen door 'moordenaar' slaat de plank mis, want in het toenmalige Nederlands betekende 'moor-

SV 1637: Aensiet de vogelen des hemels, dat sy niet en zaeyen, noch en maeyen, noch en versamelen inde schueren, ende uw' hemelsche Vader voedt [*nochtans*] de selve: en gaet ghy de selve niet [*zeer*] veel te boven?

SV 1657: Aensiet de vogelen des hemels, dat sy niet en zaaijen, noch en maaijen, noch en versamelen in de schueren, ende uw' hemelsche Vader voedt [*nochtans*] deselve: en gaet ghy deselve niet [*seer*] veel te boven?

SV 1867: Aanziet de vogelen des hemels, dat zij niet zaaijen, noch maaijen, noch verzamelen in de schuren: en uw hemelsche Vader voedt nogtans deselve: gaat gij deselve niet *zeer* veel te boven?

Editie-Jongbloed: Aanziet de vogelen des hemels, dat zij niet zaaijen, noch maaijen, noch verzamelen in de schuren: en uw hemelse Vader voedt *nochtans* deselve: gaat gij deselve niet *zeer* veel te boven?

Editie 1977: Aanziet de vogelen des hemels, dat zij niet zaaijen, noch maaijen, noch verzamelen in de schuren: en uw hemelse Vader voedt ze nochtans; gaat gij ze niet *zeer* veel te boven?

HSV: Kijk naar de vogels in de lucht: zij zaaijen niet en maaijen niet, en verzamelen niet in schuren; uw hemelse Vader voedt ze evenwel; gaat u ze niet ver te boven?

De onderstreepte woorden zijn - in spelling of constructie - aangepast ten opzichte van de eerste editie van de *Statenvertaling* uit 1637.

bevindelijk gereformeerden (orthodoxe protestanten) tot op zekere hoogte een nieuwe Bijbelvertaling. In juni 2004 verscheen de eerste deeluitgave van de *Herziene Statenvertaling* (HSV), met daarin twee boeken uit het Oude Testament en tien boeken uit het Nieuwe Testament. In december 2010 verscheen de volledige uitgave. De HSV werd vooral binnen de rechterflank van de gereformeerde gezindte gelezen.

Zoals alle eerdere herzieningen en vertalingen riep ook de *Herziene Statenvertaling* de nodige kritiek op. De belangrijkste was dat bij herziening van het Nieuwe Testament uitsluitend gebruik was gemaakt van Griekse grondteksten die in de zeventiende eeuw beschikbaar waren en die men in de loop van de tijd met *Textus Receptus* (algemeen aanvaarde tekst) is gaan aanduiden. In het huidige onderzoek naar de Griekse tekst heeft de *Textus Receptus* in wetenschappelijke zin afgedaan. Op basis van een gestage stroom van nieuwe informatie over de tekst van het Nieuwe Testament en op basis van in de negentiende eeuw ontdekte handschriften, oude vertalingen en citaten van kerkvaders is een 'moderne kritische tekst' van het Griekse Nieuwe Testament gevormd die nu als betrouwbare standaard geldt. Een voorbeeld van een onjuistheid in de *Textus Receptus* is Jacobus 4:2, waar in de vertaling uit 1637 'ghy benijdet' staat en in de *Herziene Statenvertaling* 'U benijdt anderen.' Er bestaan geen oude handschriften met deze lezing, want ze berust op een gissing. De hertalers hielden zich aan de verouderde *Textus Receptus*, omdat een herziening van het Nieuwe Testament in de *Statenvertaling* gebaseerd op moderne kritische tekst voor de doelgroep van de *Herziene Statenvertaling* ongewenst zou zijn. Dat was ook een van de redenen waarom de *Bijbelgenootschapsvertaling* uit 1951 (NBG 1951) nooit door deze groep is aanvaard. De generale synode van de Gereformeerde Gemeenten besloot in 2007 om de *Herziene Statenvertaling* af te wijzen voor gebruik in de kerk, verenigingen en huiselijk gebruik. Dit bevestigde ze in 2010 nogmaals. De generale synode van de Hersteld Hervormde Kerk ontraadde in 2012 gemeenten het gebruik van de *Herziene Statenvertaling*.

denaer' rover. Een vertaling is niet zomaar te hertalen zonder de grondtekst er naast te leggen en zonder te weten wat de woorden in betekenden toen de *Statenvertaling* gemaakt werd.

De medewerkers aan de herziening - neerlandici, predikanten uit verschillende kerken en daarnaast ook kenners van de Bijbelse grondteksten - zochten nadrukkelijk weerklank bij theologisch geschoolden uit andere kerkelijke stromingen en namen commentaren, op- en aanmerkingen die eerder gemaakt waren, serieus. Veel archaïsmen en ouderwets aandoende woorden vervingen ze door moderne vertaalalternatieven, die meestal ook werden aangetroffen in een of meer andere moderne Bijbelvertalingen. De *Herziene Statenvertaling* was daarmee volgens

Kerkboek uit de zeventiende eeuw met opengewerkte boeksloten op wit zijden band, borduursel van gekleurde zijde, metaaldraad, parels en lovertjes. Signatuur KB 345 G 17 (1769 E 1).

Literatuur

- Beelen, Hans & Sijs, Noline van der, 'Van sprake Canaans tot taal van Kanaän. De herzieningen van de Statenvertaling door de eeuwen heen', in: *Met Andere Woorden* 29 (december 2010) 4, 20-30
- Besten, Leen den, *Het uitgelezen boek. De bijbel in Nederland*, Zoetermeer: Meinema 2005.
- Berg, Anne Jaap van den & Thijs, Boukje, 'Statenbijbel: kritiek en nieuwe uitgaven', in: *Met Andere Woorden* 27 (maart 2008) 1, 23-31.
- Berg, Anne Jaap van den, Thijs, Boukje, *Uitgelezen. Bijbels en prentbijbels uit de vroegmoderne tijd*, Heerenveen: Uitgeverij Jongbloed 2010.
- Blois, Reinier de, 'De Nieuwe Bijbelvertaling en de Herziene Statenvertaling', in: *Met Andere Woorden* 27 (juni 2008) 2, 3-12.
- Boot, Elbert, 'De Statenvertaling herzien', in: *Met Andere Woorden* 29 (december 2010) 4, 2-12.
- Broeyer, F.G.M., 'Hedendaagse versies van de Statenvertaling', in: Hollander, H.W., red., *Spectrum van bijbelvertalingen. Een gids*, Zoetermeer: Boekencentrum 1994, 16-33.
- Krans, Jan, 'De Herziene Statenvertaling en de grondtekst van het Nieuwe Testament', in: *Met Andere Woorden* 29 (december 2010) 4, 12-20.
- Poortman, Wilco C., *Bijbel en Prent. Deel I. Boekzaal van de Nederlandse Bijbels*, 's-Gravenhage: Boekencentrum 1983.
- Scholten, L.P.M., 'Uitgaven Statenvertaling in 19^e en 20^e eeuw', in: Beekhuis, P., Haar, J. van der & Koning, J. de, red., *Niets kan haar glans verdoven. 350 jaar Bijbel en Statenvertaling*, Dordrecht: Gereformeerde Bijbelstichting 1987.
- Verheul, Clazien, 'Heruitgave van de Statenvertaling met kanttekeningen. Van "des noots zijnde" naar "zo nodig"', in: *Met Andere Woorden* 24 (maart 2005) 1, 21-29.
- <http://www.biblija.net/biblija.cgi?m=&id47=1&l=&nl&set=10> (volledige digitale tekst).

1. **I**n het begin schiep God den hemel en de aarde.

2. De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op den afgrond; en de Geest Gods zweefde op de wateren.

3. En God zeide: daar zij licht! en daar werd licht.

4. En God zag het licht, dat het goed was; en God maakte scheiding tusschen het licht en tusschen de duisternis.

5. En God noemde het licht, dag, en de duisternis noemde Hij, nacht. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, den eersten dag.

Genesis 1:1-5, *Statenvertaling* 1834

IN den beginne schiep God den hemel en de aarde.

2 De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op den afgrond; en de Geest Gods zweefde op de wateren.

3 En God zeide: Daar zij licht! en daar werd licht.

4 En God zag het licht, dat het goed was; en God maakte scheiding tusschen het licht en tusschen de duisternis.

5 En God noemde het licht dag, en de duisternis noemde hij nacht. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de eerste dag.

Genesis 1:1-5, uitgave Nederlands Bijbelgenootschap *Statenvertaling*, editie 1922. 1855.

IN het ^abegin schiep God den hemel en de aarde.

1. 2 De aarde nu was ¹ woest en ledig, en duisternis was ² op den afgrond; en de Geest Gods zweefde ³ op de wateren.

3 En God zeide: Daar zij licht! en daar werd licht.

4 En God zag het licht, dat het goed was; en God maakte scheiding tusschen het licht en tusschen de duisternis.

5 En God noemde het licht dag, en de duisternis noemde Hij nacht. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de ⁴ eerste dag.

Genesis 1:1-5, *Doré-bijbel*, Arnhem 1873.

Kleine kerkbijbels met zilveren sloten

Genesis 1:1-2, *Flakkeese Bijbel* (uitgave A. Kuyper), Middelharnis 1895.

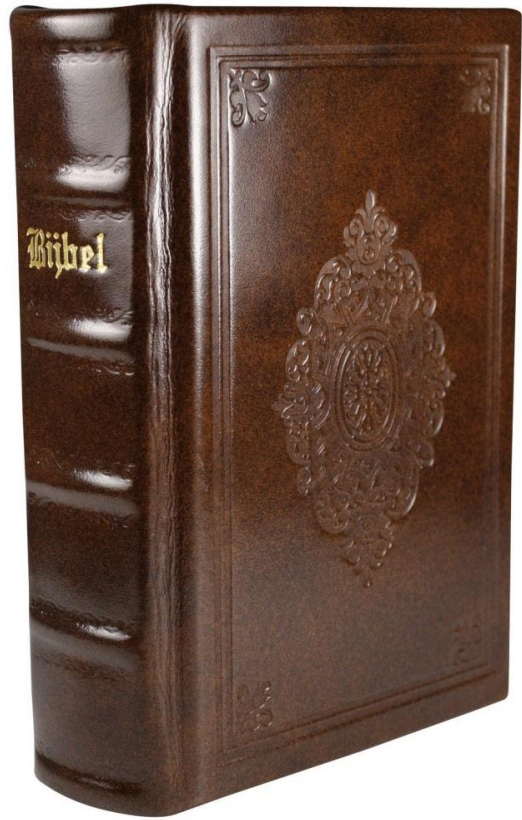

Twee edities van de Statenvertaling met kanttekeningen. Onder ligt een exemplaar van de eerste uitgave van 1637, op de voorgrond een nieuwe uitgave van de GBS

Sem, Cham en Jafeth.
 11 Maar ²⁷de aarde was verdorven ²⁸voor Gods aangezicht; en de aarde was vervuld met wrevel.
 12 Toen zag God de aarde, en zie, zij was verdorven; want ²⁹al het vlees had ³⁰zijn weg verdorven op de aarde.
 13 Daarom zeide God tot Noach: ³¹Het einde van alle vlees is voor Mijn aangezicht gekomen, want de aarde is ³²door hen vervuld met wrevel; en zie, ik zal hen met de aarde verderven.
 14 Maak u ³³een ark van ³⁴gofehout; met ³⁵kamers zult gij deze ark maken; en gij zult ze bepekken van binnen en van buiten met ³⁶pek.
 15 En aldus is het dat gij haar maken zult: driehonderd ³⁷ellen zij de lengte der ark, vijftig ellen haar breedte en dertig ellen haar hoogte.
 16 Gij zult een ³⁸venster aan de ark maken, en zult ³⁹haar volmaken

19 Het Hebreeuwse woord betekent hier niet alleen het tam, maar ook het wild gedierte der aarde. Alzo vers 20. Zie Gen. 1 op vers 26.
 20 Te weten, dat op de aarde kruipt en in het water niet leven kan. Zo wordt het Hebreeuwse woord genomen Gen. 1:24, 25, 26, 28, 30.
 21 Dat is, heeft Hem uit genade behaagd, niet uit eigen waardigheid. Zie deze manier van spreken Gen. 19:19. Ex. 33:13, enz.
 22 Dat is, geslacht en geschiedenissen, of: hetgeen Noach in zijn geslacht wedervaren is. Want het Hebreeuwse woord betekent niet alleen **afkomst**, en **nakomelingen**, maar ook **hetgeen denzelven bejegt**, dat is inderdaad een historie of verhaal van iemands zaken. Vgl. Gen. 25:19; 37:2. Num. 3:1.
 23 Dat is, die in het ware geloof en in de vroomheid des levens ongeveinsd en zonder valsheid was. Zie Gen. 17:1; 25:27. Job 1:1.
 24 Dat is, onder de mensen die in zijn eeuw leefden. Alzo Gen. 7:1. b Gen. 5:22.
 25 Zie Gen. 5 op vers 22.
 26 Zie Gen. 5:32. 27 Versta de mensen die op de aarde woonden. Zie Gen. 41:57. 2 Sam. 15:23. 1 Kon. 10:24. Ez. 14:13. 28 Dat is, openlijk, stoutelijk, vermettelijk zondigende niet alleen zonder schaamte voor de mensen, maar ook zonder vrees voor God. Zie Gen. 10:9. 29 Dat is, alle mensen. Alzo moet men het woord **vlees** ook nemen Ps. 78:39. Jes. 40:6 en elders. 30 Dat is, zijn voornemen, zeden, leven, en wandel. Alzo Job 23:10. Ps. 1:1. Spr. 12:15, enz. 31 Dat is, de tijd van hun ondergang is voorhanden, als Ez. 7:2, 3, 6. Amos 8:2. 32 Hebr. **van hun aangezicht en met de aarde**. Anders: **van de aarde**. 33 Een houten overdekt schip, schier in de

Genesis 6:11-16, in: *Bijbel met kanttekeningen*, Leerdam: Gereformeerde Bijbelstichting, 2004.

Een uitgave van de Gereformeerde Bijbelstichting.